

משא נרחום

מתורתו של מורנו הרב הגאון רבי נחום שיינין שליט"א

לע"נ הרבנית הצדקנית טובה גיטל בת הרה"צ ר' הלל כהן זצ"ל, שמסרה נפשה על תורת בעלה יבלחט"א

גדר המלחמה בעמלק

וכו' והגיעו לסכנת נפשות מיידית. ועדיין לא ידעו איך להתמגן במגע עם חולים אלו מבלי להדבק, וזה היה בגדר של ספק פיקו"נ. האם הצלת הודאי של החולה דוחה ספק פיקו"נ של המציל. (שאלה זו נידונה בהרחבה בקונטרס משא נחום 'לא תעמוד על דם רעך' – והשבות לו', ועוררנו בס"ד את צדדי ההלכה בזה).

* * *

ה. ויסוד זה דבפשטות אין שום חיוב להכנס לספק נפשות בכדי שלא לעבור על לאו ובפרט בשב ואל תעשה, דבר זה לכאורה מבואר להדיא בחנוך מצוה תכה' שכתב דהמצוה של הריגת שבעה עממין נוהגת לעולם, ולא רק בזמן כבוש הארץ שאז נצטוו על כך להדיא להלחם בשבעת העממין, ונוהגת גם בזמן הזה מבלי ציווי מלחמה.

וכתב החינוך דהעובר על זה ובא לידו אחד מהם (משבעה עממין אפי' בזמן הזה) כשיכול להורגו „מבלי שיסתכן בדבר“, – ולא הרגו, ביטל עשה זה מלבד שעבר על לאו שנאמר עליהם „לא תחיה כל נשמה“ (דברים פ' כ' פסוק טז). הרי לנו להדיא דס"ל להחנוך דאם עלול להסתכן אם יהרוג אחד משבעה עממין אינו מחוייב להכנס לסכנה. יצויין שהמנ"ח שם כתב:

וצ"ע דנהי דכל המצוות נדחות מפני הסכנה, מ"מ מצוה זו התורה ציוותה ללחום עמהם בזמן כיבוש הארץ. וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנס, כמבואר ברמב"ן (במדבר פ' ה' פסוק כ'), ובדרך העולם נהרגין משני הצדדין בעת מלחמה, א"כ חזינן דהתורה גזרה ללחום עמהם אף דהיא סכנה, וא"כ דחוויה סכנה במקום הזה ומצוה להרוג אותו עד שיסתכן. ונשאר בצ"ע.

א. בפרשת זכור שקראנו השבת בסוף פ' כי תצא נצטוינו למחות את זכר עמלק וכפי שנאמר בפסוק „והיה בהניח ה' אלוקיך לך מכל אויבך מסביב בארץ אשר ה' נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח“.

ב. הלכה זו נאמרה פעמיים בתורה בפרשת בשלח שם נאמר (פ' יז' פסוקים יד' – טז'), „ויאמר ה' אלא משה כתוב זאת זכרון בספר ושם באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים... ויאמר כי יד על כס קה מלחמה לה' בעמלק מדור דור“.

ג. נשאלת השאלה האם יש נפקא מינה להלכה במה שאמרה תורה כאן בסוף פ' כי תצא, לעומת מה שנאמר בפ' בשלח שלא נאמר כאן.

* * *

ד. ואשר יראה לומר בזה בס"ד לפי מה דנקדים את דברי החינוך וקושיית המנ"ח. דהנה כבר דנו האחרונים בשיטת הירושלמי וההגהמ"י דאם יהודי נמצא בפקו"נ הרי יש לנו כלל ד, „לא תעמוד על דם רעך“ דחייבים להצילו, וחדש הירושלמי דאפילו כאשר מי שהולך להצילו נכנס ספק פקו"נ דיליה ג"כ חייב להציל את חברו שהוא בוודאי פקו"נ.

והדבר צע"ג האם אדם חייב למסור את עצמו ונפשו על לאו, והרי כל התורה כולה נדחית מפני פקו"נ ומפני ספק פקו"נ, ומהיכי תיתי דבדין דלא תעמוד על דם רעך חייב למסור גם את עצמו ולהכנס בספק פקו"נ והניחו בצ"ע וקושיא זו הקשה גם המנ"ח.

שאלה זו נתעוררה בתחילת פרוץ מגיפת הקורונה בארה"ב, האם מוטל על אנשי הצלה להציל אנשים שהמגיפה הביאה אותם לפיקו"נ של קשיי נשימה

דשם כאמור אין חיוב להכנס לספק פקו"נ, דהא דחיית פקו"נ שייכא רק במלחמה, ואין לאו ועשה שדוחה פקו"נ, אך במלחמה הרי קיי"ל דחייבים אף להסתכן, ולכן חדשה התורה דמחיית עמלק שאני מ,,לא תחיה כל נשמה" דז' עממין, ומחיית עמלק הוי כדין ,,מלחמה" שאפי' בחשש פקו"נ חייבים לקיימה.

ט. והבאנו בס"ד ראייה נפלאה לדבר דבמצוה תכה' לגבי לא תחיה כל נשמה בסופו, כתב החינוך והעובר על זה ובא לידו אחד מהם ויכול להרגו ,,מבלי שיסתכן בדבר" ולא הרגו ביטל עשה זה מלבד שעבר על לאו שנאמר ,,לא תחיה כל נשמה... " ע"כ. לעומת זאת במצוה תרד' מצוה להכרית זרעו של עמלק כתב... ועובר על זה ובא לידו אחד מזרע עמלק ויש סיפק בידו להרגו ולא הרגו ביטל עשה זה... ע"כ.

כאן לא כתב החנוך דיש תנאי בכך שלא יסתכן בדבר, מאי שנא מצות מחיית עמלק מל"ת ד,,לא תחיה כל נשמה".

וע"כ מוכח כחדושינו זה דמה שנוסף בפרשת בשלח על מה שנאמר בכי תצא הוא דשאני מחיית עמלק דדין ,,מלחמה" יש לה, ובמלחמה חייבים להכנס אף לספק סכנה, דלא מחמת דעצם המצוות עשה דוחה פקו"נ, אלא רק בגלל החפצא של ,,שם מלחמה" שיש למחיית עמלק, דלא גרע מלחמה זו ממלחמת הרשות דמותר להכנס בה לספק פקו"נ. ודו"ק היטב.

י. ולפ"ז אכן ברור דהכלל הוא כאמור ששום מצוה או לאו כל שהם אינם דוחים פקו"נ, וכפי שכבר העיר בזה המנ"ח דגם הלאו של ,,לא תעמוד על דם רעך" איננו דוחה אפי' ספק פקו"נ, וזו דעת רוב רובם של הראשונים והפוסקים, פרט לירושלמי וההגה"מ.

ו. ועל קושיא זו של המנ"ח תירץ בחדושי מרן רי"ז הלוי- בהפטרות פרשת בשלח- דודאי האמת דמצוות ,,החרם תחרימם" ו,,לא תחיה כל נשמה" נדחית מפני סכנת נפשות ככל עשין ולאויין שבתורה, ומה דבכל זאת קיי"ל דיוצאין למלחמה ואפילו למלחמת הרשות-, מדיני מלחמה אתי עלה ולא מחמת שום לאו או עשה שיתחייב בהם אפילו בשעת סכנה, דהא פקו"נ דוחה כל התורה כולה.

וממילא מיושב שפיר קושיית המנ"ח על החינוך, דוודאי אילו היה זה בשעת מלחמה כמו בכבוש הארץ לא היה כותב על זה החינוך שהתנאי הוא ,,ובלבד שלא יסתכן", דהא מדיני מלחמה ולא מדין הלאו צריך להכנס אפי' לספק פקו"נ.

אך הנדון שם בחנוך דהמצוה הנוהגת לדורות שצריך להרוג אחד משבעת עממין שרואהו, הרי איננה מתייחסת לשבע שכבשו אלא לדורות, דאזי אין זו שעת מלחמה, והחיוב להרגו הוא מחמת הלאו של ,,לא תחיה כל נשמה" דזה לאו ככל הלאוין שנדחה מפני פקו"נ.

* * *

ז. ועל סמך יסוד דברי מרנא זצוקללה"ה הללו יש מקום לחדש בס"ד חדוש גדול מאד, דמיושבת קושייתינו שהקשינו דקשיא וצ"ע מאי חדשה התורה בזה שהוסיפה על מחיית עמלק ,,מלחמה לה' בעמלק מדור דור", ואמאי לא סגי בזה שנאמר ,,תמחה את זכר עמלק" (דברים פ' כה' פסוק יט'), והרי מבואר שם דחייבים למחות את זכר עמלק, האם לא סגי בכך!?

ח. ויש מקום רב לומר ולחדש דלא דמי מצות מחיית עמלק למצות ,,לא תחיה כל נשמה" של ז' עממין.